

## TADBIRKORLIK FAOLIYATINI RIVOJLANTIRISHDA TADBIRKORLIK SUBYEKTLARI VA BANKLAR O'RTASIDAGI MUNOSABATLARNING ROLI

*Imomnazarov Xurshid Ozodboyevich*

*Namangan muhandislik-texnologiya instituti tayanch doktoranti*

**Dolzarblilik.** Zamonaviy biznes landhsaftida omon qolishda axborot texnologiyalarining o'sishi va globallashtirilgan iqtisodiyotga o'tishi bilan yanada raqobatlashuvlashdi va qiyinlashdi. Tadbirkorlik faoliyati, umuman biznes dunyosi va barcha manfaatdor tomonlar o'rtasidagi munosabatlarni yaxshiroq tushunmasdan samaradorlikka erishib bo'lmaydi. Endi biznes geografik jihatdan mahsulot liniyalari va maqsadli bozorlar nuqtai nazaridan yanada diversifikatsiya qilinmoqda va raqobat qilish borasida bosim kuchaymoqda. Vertikal va gorizontol integratsiyalashgan bozorda yaxshiroq joylashish va ko'proq foyda marjalarini olish uchun ehtiyoj tug'iladi. Bu-uzluksiz pul oqimlari va kelajakdagi investitsiyalarga muhtojdir. Bunday vaziyatda bank sektori hal qiluvchi rol o'ynaydi va biznes dunyosiga moslashtirilgan moliyalashtirish imkoniyatlarini taqdim etish orqali kapitalning boshqa shakllari uchun eng yaxshi alternativani taklif qiladi. Bank nafaqat tadbirkorlar va tarmoqlarni qo'llab-quvvatlash va rivojlantirishda munosib rol o'ynaydi, balki umumiy iqtisodiyotning ham tayanchiga aylandi.

Bir tomondan banklar o'zlari tijorat tashkilotlar bo'lib, ular odatdagi tijoriy tashkilotdan farq qilmagan holda, ya'ni mablag'lardan samarali foydalanish orqali foydani ko'paytirishni maqsad qiladi. Tadbirkorlik sub'yektlari va banklar o'rtasida o'z maqsadlarini bir-biriga moslashtirishga yordam beradigan mustahkam aloqa o'rnatgan holda har ikki taraf foyda olishlari mumkin.

Banklar tadbirkorlarning foydasini o'sishini maksimal darajada oshirishda ularga yordam berishlari kerak. Mijoziga taqdim etilgan bank kredit liniyasi nafaqat yaxshi rentabellik bilan o'sib borishi lozim, balki o'z mijoz bo'lgan tadbirkorlik sub'yekti ishonchni ham kuchaytirishi lozim.

O'zbekiston xalqaro moliyaviy maydonda raqobatlashishga va o'zini o'zi ta'minlashga astoydil intilmoqda. O'zbekiston iqtisodiyoti bank sektori tomonidan kapitallashtirilgan va moliyalashtirishning asosiy qismi ushbu kanal orqali amalga oshiriladi, bu esa ushbu sektorning ahamiyatini oshiradi. O'zbekiston Respublikasi Markaziy banki nazorat qiluvchi organ bo'lib, bank sohasiga oid o'z qonun, qoidalarini kuzatib nazorat qilib boradi.

**Muammo.** Banklar - bu tadbirkorlik faoliyatini yuritishda eng kerakli bo'g'in bo'lib, amaldagi qonunlarga ko'ra banklarsiz pul amaliyotini bajarish noqonuniy

hisoblanadi. Tadbirkorlik sub'yektlarining moliyalashtirishga bo'lgan asosiy umidlari banklar bo'lganligi sababli, kreditga zarurat tug'ilganda, yaxshiroq kredit liniyasi va benuqson moliyaviy oqimga erishish uchun banklar bilan aloqalarni o'rnatadilar. Bunda banklar va tadbirkorlik subyektlari o'rtasida o'zaro munosabatlar shakllanadiki, ularni o'rganishda mavjud adabiyotlarning aksariyati bozor iqtisodiyoti rivojlangan davlatlarda olib borilgan tadqiqotlardan iborat. Shunga ko'ra, O'zbekistonda bu hodisani, bo'shliqni yetarli tadqiq qilish zarurati mavjud.

**Maqsad.** Bo'shliqni o'rganish uchun ushbu tadqiqot quyidagi maqsadlarga erishishga qaratilishi lozim:

-O'zbekiston bozorini tadbirkorlik sub'yektlari va bank munosabatlari nuqtai nazaridan o'rganish;

-Bank mijoz bo'lgan tadbirkorlarning faoliyati bo'yicha bir qator banklar bilan munosabatdagi rolini aniqlash;

- O'zaro munosabatlarning mohiyatini ikki tomonlama yoki ko'p tomonlama va uning qat'iy ishlashiga ta'sirini o'rganish;

- Bank bilan munosabatlarning samaradorligi jihatidan mijozning oilaviy tadbirkorlik, Mas'uliyati cheklangan jamiyat yoki xususiy tadbirkorlik sifatida munosabatlarini o'rganish.

**Xulosa.** Bank va tadbirkorlar o'rtasidagi munosabatlar quyidagi shakllarda bo'lishi mumkin:

- Qarz beruvchi va qarz oluvchi;
- Depozit munosabatlari;
- Tenglik munosabatlari.

Ushbu tadqiqotning akademik jihatdan qiymati: banklar va tadbirkorlik subyektlari o'rtasidagi munosabatlari haqidagi nazariyasi uchun yangi havolalar ishlab chiqadi. Tadqiqot natijalarimiz bank va tadbirkorlar munosabatlarining hajm, likvidlilik va kapitalning yetarlilik kabi turli jihatlardan yoritib beradi. Bu munosabatlar banklar va tadbirkorlik subyektlari o'rtasidagi munosabatlarining taqdiri va samaradorligini hal qilishda ahamiyatga ega. Bundan tashqari, bank va tadbirkorlik subyektlari o'rtasidagi munosabatlar haqidagi nazariya O'zbekiston kabi rivojlanayotgan davlatlarda tadqiqotlar kam o'tkazilganligi bois, tadqiqot kamroq yo'naltirilgan sohaga e'tibor qaratgan holda, ilm-fan rivojlanishiga hissa qo'shadi.

Amaliy jihatdan esa, ushbu tadqiqot mamlakat hukumati va manfaatdor tomonlarga bank va tadbirkorlik subyektlari munosabatlarining tadbirkorlik subyektlarining barqaror rivojlanishiga ta'sirini baholash mexanizmini taqdim qiladi.

Demak, tadbirkorlik subyektlari va bank o'rtasidagi munosabatlar tadqiqotchilarni qiziqtirgan masala sifatida ahamiyatli, chunki ko'plab tadqiqotchilar buni turli jihatlardan o'rganishgan. Ba'zi tadqiqotchilar tadbirkorlik subyektlari va bir

nechta banklar o'rtasidagi munosabatlarni qo'llab-quvvatlaydilar, ba'zilari esa bunga qarshi va bitta yoki cheklangan miqdordagi banklar bilan munosabatlarga ega bo'lishni afzal ko'rishadi. Mavjud adabiyotlarning aksariyati bozor iqtisodiyoti rivojlangan davlatlarda olib borilgan tadqiqotlardan iborat bo'lib, ushbu tadqiqotimizni O'zbekistonda ham amalga oshirishimizga turtki beradi.

#### FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. Kholmatov Diyor Haqberdiyevich. Develop Criteria for Selecting Distribution Channels in Small Business. Academic Journal of Digital Economics and Stability, 134-145 pp, 2022.
2. Зимин В. А. Малое предпринимательство в регионе: состояние и перспективы. Самара, 2020. 180 с.
3. Margianti E.S., and ets. Entrepreneurship in Uzbekistan: trends, competitiveness, efficiency / E.S. Margianti, and ets. Indonesia, Jakarta, Gunadarma Publisher, 2016. – P.124-132.
4. James C. Some evidence on the uniqueness of bank loans. Journal of financial economics, 1987, 19(2): 217-35.
5. Chen, Z., Li, Y. & Zhang, J., The Bank-firm Relationship: Helping or Grabbing?, International Review of Economics and Finance (2015).

